

Tartalom

Mik az ideológiák? Az ideológiák leegyszerűsítő, ám érthető és hatásos természete. Ahogyan gyakran politikai célokra használják őket, igyekeznek velük meggyőzni, mozgósítani az embereket. Miért fogékonyak az emberek az ideológiákra, és azok hogyan készülnek? Ahogy mindent meg lehet ideologizálni. A propaganda és a szlogenek. Ideológiák nagyban és kicsiben. A szabadság és az egyenlőség ideológiája.

Megjegyzés

Hosszú, de érthető téma. Különösen azért hasznos, hogy ne essünk leegyszerűsítő magyarázatok áldozatául, ne tudjanak ideológiákkal manipulálni bennünket. (Ami nagyon sok emberrel megtörtént már, súlyos személyes és társadalmi következményekkel.)

Ideológiák

(Azonosító: 072; Változat: 01)

Pozíció a műben

Előszó

A világ működése

Bevezetés

Elvek

Alapok

Élet

Elme

Ember

Társadalom

Csoportok

Politika

Szélmegoldások

Érdekek

Ideológiák

Bal oldal - Jobb oldal

Nemzet

Állam

Demokrácia és diktatúra

Politikai konfliktusok

Globális problémák

A gazdaság elmélete

A gazdaság gyakorlata

Kultúra

Etika

Egység

Program

Az ember élete

1. Az ideológia definíciója és jellemzői	2	—
1.1. Definíció	2	
1.2. Az ideológiák jellemzői	5	1
1.3. Miért fogékonyak az emberek az ideológiákra?	8	
2. Ideológiagyártás	8	—
3. Egyéb jelenségek az ideológiákkal kapcsolatban	10	
4. A szabadság ideológiája \$	12	2
4.1. Előzetes megjegyzések	12	
4.2. A szabadságot gyakran egyoldalú jónak állítják be	13	
4.3. A szabadság és a versengés területei, a szabadság ideológiájának szétsugárzása ..	14	—
5. Az egyenlőség ideológiája \$	16	3

1. Az ideológia definíciója és jellemzői

1.1. Definíció

Az ideológia egy leegyszerűsített, összességében általában hamis, de racionálisnak beállított gondolati rendszer, mely magyarázatot kínál, és ebből kiindulva meghatározza mi az ésszerű, mi a helyes, mi a teendő.

Példák:

1) A kommunista és a náci ideológia

(A kommunista ideológiát részletesebben leírom, hogy lássuk, hogy néz ki egy ideológia, és hogyan hibádzik. A többit már nem részletezem ennyire.)

A kommunista ideológia szerint, mióta csak az emberiség képes arra, hogy a túléléshez minimálisan szükséges javaknál többet termeljen meg – azaz van mit elvenni a másiktól – a társadalom osztályokból áll, melyek között vannak elnyomók és elnyomottak, kizsákmányolók és kizsákmányoltak. Ezek az osztályok tehát szemben állnak, küzdenek egymással, **osztályharcot** vívnak. Ennek során a **burzsoázia uralta társadalom** először a **proletárdiktatúra** állapotába fog

átmenni, amikor a volt kizsákmányoltak kezébe kerül a hatalom – bár a termelés még a kapitalista alapokon marad.

Ezután következik majd a **kommunizmus**, amikor a termelőeszközöket állami tulajdonba veszik, a társadalom osztály nélkülivé válik, nem lesznek elkülönülő és egymás ellen hadakozó társadalmi rétegek, az emberek nem születnek osztályokba, nem az határozza meg a sorsukat és egymáshoz való viszonyukat. Az emberek tehát alapvetően egyenrangúak lesznek, és számottevő anyagi egyenlőtlenség sem lesz közöttük, a termeléshez mindenki képességei szerint járul hozzá, annak eredményéből pedig szükségletei szerint részesedik. A kommunista ideológia szerint a társadalmi fejlődésnek ez a természetes útja, a történelem a kommunizmus irányába halad, és az lesz a társadalmak végső állapota. (@@Ugye?)

Kétségkívül **van ebben igazság**, mondjuk, hogy vannak a társadalomban osztályok, melyek közül egyesek nagyobb arányban részesülnek a megtermelt javakból, mint mások. **Viszont**, ahogyan azt a fenti ideológia felállítása óta történetek mutatják, a kommunizmusba történő átmenet nem történt meg, **az elmélet gyakorlatba való átültetése lényegében mindenhol kudarcba fulladt**. Történt ez azért, mert az elmélet számos lényeges tényezőt figyelmen kívül hagyott, **túlságosan leegyszerűsítette a valóságot**.

Melyek voltak a legfontosabb okai a kommunizmus kudarcának? β

- **Sokan, akik nem voltak kommunisták, nem akartak azzá válni.**

A világ nagy részén nem volt akkora nyomor, mint annak idején Oroszországban, aki pedig kellően jól él, az nem csinál forradalmat. Különösen igaz ez az USA-ra, és a második világháborút követően fellendülő Nyugat-Európára.

- **A kommunista rendszerekben élők elégedetlenek voltak a rendszerrel.**

Sok kommunista országban ugyanis nem ment jól a gazdaság, az emberek szegénységben és politikai elnyomás alatt életek.

- **A kommunizmus elméletének a gyakorlatba történő átültetése akadozott, elsősorban azért, mert az nem számol az emberi természet realitásaival.**

Például azzal, hogy az emberek nem akarnak egyenlők lenni, ha az a részükről lemondást jelent; aztán azzal, hogy ha nincsenek kellően ösztönözve, nem fogják törni magukat, elveszik a tehetség, kihasználatlan marad a szorgalom; azzal, hogy a hatalom a hataloméheseket vonzza, akiket kevésbé érdekel az, hogy népnek jó-e. Ezek mellett pedig ott volt még a bürokratizálódás, a korrupció, hogy képtelenség volt mindent központilag megtervezni, továbbá a nyugattal folytatott fegyverkezési verseny is. Alapvetően ettől nem működött a gazdaság, emiatt elégedetlenkedtek a polgárok.

A **náci ideológia** hasonlóan leegyszerűsítő, hamis a maga rasszizmusával, árja felsőbbrendűség tanával, antiszemitizmusával, antidemokratizmusával, a vezérbe (Führer) vetett hitével, élettérelméletével (Lebensraum), stb... Hasonló sorsra is jutott.

2) A konzervatív és liberális ideológia

E kettőt természetesen nem igazán lehet egy lapon említeni az előzőkkel, de azért ezek is elég leegyszerűsítőek tudnak lenni, mindenekelőtt amennyiben nem hajlandóak elismerni egymás előnyeit. A konzervatívok a fennálló rendet, a hagyományokat tisztelik, egyszersmind tartanak az újtól, félnek a kötöttségek lazításától. A liberálisok ellenben hajlamosak túlzásba vinni ez utóbbiakat, elfeledkezve róla, hogy a stabilitásnak, a rendnek, a bevált megoldások megőrzésének is megvannak az előnyei. Közben egyikük sem érti, érzi át igazán a másik oldal gondolkozását, lelki világát, hajlamosak – mint az emberek általában – önmagukból kiindulni.

Ide kapcsolódóan lásd alább a szabadság és az egyenlőség ideológiáját.

3) Kis személyes választásaink megideologizálása

Nemcsak a fentiekhez hasonló, nagy ívű ideológiák léteznek: az ember a saját kis döntéseit is hajlamos megideologizálni.

Tegyük fel például, hogy fáj a fogam egy autóra, de mindent egybevetve nemigen engedhetném meg magamnak. Ilyenkor

sincs minden veszve azonban, mivel kiötölhetem, hogy az új autó segít majd jobb üzleteket kötnöm, mert, ha az ügyfeleim ebből látnak kiszállni, rögtön másképp állnak hozzám, sőt, a jobb üzletek révén talán végre irodát is nyithatok majd, ami még több bevételt jelent majd. Azon kívül az új gép üzembiztosabb is lesz, ezáltal biztosan időben odaérünk majd a kórházba, amikor a feleségem három hónap múlva megszül – az ember családjának biztonságánál pedig nincs fontosabb. És ha már itt tartunk, azért ott van a saját biztonságom is, ugyanis kettővel több légszák van benne, és amilyen sokat autózom, és amilyen köd szokott lenni az autópályán... És így tovább. (Mindez persze a valóságban nem sokat számít, csak **igyekszem racionálisnak tűnő magyarázatokat találni**, hogy lelkifurdalás nélkül megvehessem a kocsit.)

Hívják ezt **racionalizációnak** is, és az ‘Önigazolás’ témában lehet még róla olvasni.

Az **ideológiák és az ürügyek** hasonlóak egymáshoz, de nem azonosak.

Hogyan viszonyulnak egymáshoz az ideológiák és az ürügyek?

Nos, az ürügyek általában egyszerűbbek és kevésbé apellálnak a (hamis) logikára, mint az ideológiák. Hasonlítanak viszont egymáshoz annyiban, hogy mindkettő indokálhat valamilyen cselekvésnek, mely az ideológiák esetén is nem ritkán előre adott, valami olyan, amihez utólag keressük a magyarázatot. (Például hogy felszabadítsuk az elnyomott munkásokat.) Az ürügyek esetén a megindokolandó céljaink relatíve konkrétabbak (pl. egy autó megvásárlása), és mindig ezek adják a kiindulópontot, illetve az ideológiákból, lévén összetettebb konstrukciók, több minden következhet, például etikai elvek is. (Mondjuk, hogy a burzsoázia elleni harcban a cél nagymértékben szentesíti az eszközt.)

Nyilván **határesetek** itt is lehetnek, például a személyes döntéseinkhez történő ideológiagyártás is inkább ürügyek keresését jelenti, az ember rendszerint nem bonyolítja túl azt – bár a lehetőség adott, és minél értelmesebb valaki annál rafináltabb magyarázatokat igényel, és egyúttal képes is kifundálni, annál inkább nevezhető ideológiának, amit kitalál.

Az ürügyekről bővebben **lásd** a ‘Hazugság’ témában.

Az **ideológiák és a vallási dogmák** is hasonlítanak egymásra, de különböznek is. \$

Miben **hasonlítanak**? Például abban, hogy mindkettő egyszerűsít és gyakran szemben áll a valósággal. Miben **különböznek**? Elsősorban abban, hogy az ideológia a (vélt) megértésre apellál, míg a dogma egyszerűen azt várja, hogy elhiggyék. Hasonlóságaikról és különbségeikről, illetve arról, hogy hogyan képesek keveredni egymással, a ‘Vallás’ témában lehet olvasni.

1.2. Az ideológiák jellemzői

1) Egyszerűek (leegyszerűsítők, hamisak), érthetőek, hatásosak.

Ezért átadni és befogadni is könnyű őket. Racionálisnak állítják be magukat, és a megértés élményét kínálják – ami azonban nem ugyanaz, mint a valódi megértés.

Egyúttal jellemzően sarkítottak és egyoldalúak is: feketében és fehérben láttatják a világot, és az általuk sugallt megoldások is egyszerűek és radikálisak.

Lásd például a burzsoázia és a munkásosztály szembenállását, és ennek forradalmi megoldását; vagy az árjak felsőbb- és a zsidók alsóbbrendűségét, és a probléma javasolt „végső megoldását”. Lásd továbbá ‘A megismerés buktatói’ témában, hogy az emberekre jellemző, hogy a fejükben egyszerűsítsék a világot.

2) Biztosak a dolgukban.

Egyértelműnek láttatják, mi hogy van, mi a jó és mi a rossz.

3) Gyakran már meglévő elképzelések, szándékok megindoklására alkotják meg őket.

Ahogy arra már utaltam.

4) Utólag is lehet ideológiát gyártani, ürügyeket keresni.

Már megtörtént események kimagyarázásához. Tehát előre és utólag is megy ez.

Egy példa a bizonyítvány utólagos magyarázására, **ahogy az amerikaiak érvelnek, hogy miért volt jogos és ésszerű ledobni az atombombát Japánra**. Hát azért, mondják, mert ezzel tulajdonképpen sok életet mentettek meg, a bomba ugyanis megrövidítette a háborút, nem kellett partra szállniuk Japánban, és megküzdenniük a fanatizált japánokkal.

Van is ebben valami, de ez legfeljebb csak féligazság. Nyugodtan megtehették volna ugyanis, hogy nem rögtön elsőre egy nagyvárost pusztítanak el, hanem valamilyen kisebb katonai célpontra dobják a bombát. Ezzel is megfelelően demonstrálhatták volna annak pusztító erejét, ráadásul legalább két bombájuk biztos volt, lett volna mivel folytatni, ha az első próbálkozásuk hatástalan marad. Ám a döntésükbe belejátszottak olyanok is, hogy demonstrálják a világnak, és a szovjeteknek hogy micsoda új fegyverük van; hogy maguk is felmérhessék, milyen hatással van az éles bevetésben; valamint szerettek volna még azelőtt győzni, hogy a Szovjetunió hadba lépett volna a Távols-Keleten. B (@@Lehet pontosítani, ha valaki jobban tudja. Jobb példa?)

Az utólagos ideologizálás, ürügykeresés szintén működik **személyes szinten** is. Ha mondjuk valaki korán otthagya az iskolát, elkezdhet elméleteket gyártani, hogy miért így volt mégis a legjobb: például mert úgyse ment volna vele sokra, merthogy ott van az a volt osztálytársa, aki továbbtanult, és aki mindig jobb volt nála, mégse vitte semmire; vagy, mert az iskola úgyse jó semmire, használható ismereteket csak a gyakorlatban szerezhethet az ember, stb...

5) Az ideológiák gyakran politikai tartalmúak, illetve célzatosak, igyekeznek meggyőzni, mozgósítani az embereket.

1

Például a kommunista és náci ideológia is. Az ideológiák aztán gyakorta csoporttá szervezik az embereket, a közös ideológiát vallókból, „elvtársakból”, lesznek a kommunisták, nácik, stb...

Lásd 'A csoportok alapvető jellemzői' témában a csoportok ideológiai, dogmatikai magjáról írtakat.

2

6) Kiötlőik, támogatóik szerint az ideológiák alapvetően jó szándékúak, idealisztikusak lehetnek.

Itt sem kell messzebbre menni a kommunista ideológiánál, mely ugye az elnyomott tömegek felszabadítását célozza.

3

Ettől azonban még az ideológiák nem állnak közelebb a valósághoz, illetve tágabb perspektívából szemlélve, már nem feltétlen olyan szép a kép.

Továbbá, még ha az eredeti elképzeléseik valóban tetszetősek voltak is, hozzájuk képest később könnyen félrecsúszhatnak: egyfelől radikalizmusuk folytán – hogy ugyanis durva eszközöket vetnek be a nemes cél érdekében; másfelől pedig felbukkanhatnak olyanok, akik az ideológiát, az ideológia által összefogott csoportot csak felhasználják – mint ahogyan Sztálin manipulálta a tömegeket a kommunizmus ideológiáján keresztül, játszadozott milliók életével a saját kénye-kedve szerint.

4

5

7) Rájátszanak az ember érzületeire, vágyaira, érzelmeire is.

6

Például az etikusságunkra, amennyiben jó szándékúnak fogjuk fel őket; a liberális vagy konzervatív érzületeinkre, melyek eleve adottak lehetnek, az ideológia csak a „racionális” magyarázatot adja hozzájuk; vágyainkra, amennyiben megengedik, hogy megideologizálva azokat is kiéljük közülük, melyeket egyébként nem hagyna a jó érzésünk vagy a józan eszünk; illetve általuk szabadjára engedhetjük az agresszív érzelmeinket is, ha például kommunistaként gyűlöljük a gazdagokat, vagy náciként a zsidókat.

7

8

8) Egy-egy ideológia elképezések egy csomagját jelenti.

Melyből nem szoktak szemezgetni, melyet egyben szoktak elfogadni. Példaként hozhatjuk a náci ideológia elemeit, melyből nehezen lehetne kihagyni az antiszemitizmust vagy a Führert, de a többit is.

9) Nemcsak nagyban, hanem kicsiben is léteznek.

Mint már említettem.

1.3. Miért fogékonyak az emberek az ideológiákra?

1) Mert *egyszerű* magyarázatokat kínálnak, a megértés élményét nyújtják.

2) Mert *határozott* választ adnak arra, hogy mi helyes és mi nem, illetve, hogy mit kellene tennünk.

Összefoglalva: kapaszkodókat nyújtanak.

3) Lehetőséget biztosítanak érzületeink, vágyaink, érzelmeink kiélésére, az *önigazolásra*.

Lásd továbbá az 'Embertípusok' témában az **idealistát**, aki kimondottan fogékony az ideológiákra.

2. Ideológiagyártás

Alapvetően mindent meg lehet ideologizálni.

Azaz mindent be lehet állítani ésszerűnek, helyesnek. Gondoljunk csak a zsidók kiirtására, ahogy a nácik azt is képesek voltak a maguk szemszögéből elfogadhatóvá tenni.

Milyen eszközei vannak az ideológiagyártásnak?

Például:

- **A jó és rossz bizonytalansága**

A 'Jó és rossz, jó vagy rossz' témában olvasható, hogy gyakran nehéz, akár lehetetlen objektívan megállapítani, hogy mi jó és mi rossz.

Mondjuk valamitől az egyik ember boldogabb lesz, kettő másik viszont boldogtalanabb. Egyrészt nem biztos, hogy a három ember boldogsága ugyanannyit ér, például mert van köztük egy ártatlan gyerek, egy menthetetlen haldokló és valaki, aki sok jót tett, de sok rosszat is. Másrészt az is lehet, hogy a dolognak mindenféle bonyolult következményei lesznek, és ki tudja, hogy végső soron kinek mit okoz majd.

A jó és rossz bizonytalansága azzal is jár, hogy valamilyen szempontból szinte minden jó és minden rossz.

Például jó volt-e a gyengének tűnő spártai csecsemőket kirakni a Taigetoszra? Nos, ez igen kegyetlen cselekedet volt, nemcsak az elpusztított csecsemővel, de annak családjával, anyjával szemben is. A spártai állam erejének és fennmaradásának ugyanakkor hasznára válhatott, a spártaiak nélkül pedig nem biztos, hogy a perzsák nem győzték volna-e le a görögöket, ennek pedig lehet, hogy még a mai világunk is kárát látná, a görögök voltak ugyanis azok, akik lerakták a ma igen nagy jelentőséggel bíró tudományos gondolkodás alapjait.

Azzal pedig, hogy melyik szempont mennyire fontos, már el lehet játszódni, egyeseket előtérbe lehet tolni, másokat el lehet bagatellizálni – **szinte mindent be lehet tehát állítani tetszés szerint jónak vagy rossznak.**

• Amikor ugyanazt másképp értjük

A 'Fogalmak, szimbólumok, jelentés' témában van szó az **interpretáció hatalmáról**, arról hogy adott dolgot többféleképpen lehet magyarázni, tálalni. Ha van egy tekintéllyel rendelkező szerző vagy mű, mondjuk a Biblia, ezáltal módunk nyílik rá, hogy a saját oldalunkra állítsuk azt.

Például, ami a konzervativizmust és a liberalizmust illeti, a Bibliából meg lehet magyarázni azt is, hogy a homoszexualitás halálos bűn, de azt is, hogy nincs vele különösebb gond. (@@Erre emlékszem egy filmből (Prayers for Bobby), de jó volna, ha valaki tudna mondani konkrét idézeteket, bibliai helyeket.)

Ugyanott lehet olvasni a besorolás és minősítés határozatlanságáról, arról, hogy **adott dolgot felfoghatjuk így is, úgy is.** Például tekinthetünk egy dolgot népiértésnek, de az anyaföld élősködőktől való megtisztításának is, mely kettő természetesen egészen másképp hangzik. Az ideológiák képesek lehetnek arra, hogy a dolgokat miattuk másképp fogjuk fel.

Egyébként az ember tudatos szándék nélkül is hajlamos arra, hogy torzítsa az információkat, melyekkel szembesül, úgy értelmezze őket, ahogy neki a legjobb. Erről, valamint arról, hogy gyakran látunk jeleket ott is, ahol nincsenek, **lásd** 'Az emberek gondolkodása' témában.

• Az adatokkal, tényekkel való bűvészkedés

A statisztikákat, tudományos(nak látszó) eredményeket is meg lehet úgy csinálni, válogatni, be lehet úgy mutatni, hogy látszólag azt támasszák alá, amit akarunk. A tényeket is lehet úgy tálalni, hogy számunkra kedvezőbb képet fessenek, elhallgathatunk egyes dolgokat, alkalmazhatunk csúsztatásokat, operálhatunk féligazságokkal.

Egy jellemző **példa a statisztikák megfelelő tálalására**: amikor van két, nem annyira különböző mennyiség, mondjuk, hogy az államadósság tavaly a GDP 113%-a volt, az idén meg a 107%-a, a hasonló mennyiségeket előszeretettel rajzolják fel úgy, hogy csak a 100% feletti részt ábrázolják egy-egy oszloppal, amiből úgy látszik, mintha az adósság kb. megfelelő volt volna, pedig erről szó sincs. **Féligazság** lehet, ha a kormány (például központosított gazdaságpolitikája eredményességét demonstrálandó) kiemeli, hogy mennyivel csökkent a munkanélküliség, és mennyivel nőtt a fogyasztás – elfelejtve hozzátenni, hogy ezt nagyrészt hitelből finanszírozta.

Lásd ezekről a 'Játszmák, meggyőzés és hazugság' témában, lásd továbbá a 'Tudomány' témában az objektivitás látszatáról írtakat.

Az ilyen bűvészkedés pedig különösen hasznos lehet az ideológiagyártáshoz, hiszen a cél a meggyőzés, hogy az ember úgy lássa, objektívan alá van támasztva az elmélet, tények igazolják azt.

3. Egyéb jelenségek az ideológiákkal kapcsolatban

- **Ideológiákkal könnyebb tömegbázist teremteni, mint valós, kiegyensúlyozott szemlélettel, érvekkel.**

Nyilván, mert az ideológiákat könnyebb felfogni, egyszerűbb, radikálisabb megoldásokat javasolnak.

Ez hozzájárul a politika polarizálódásához is, ahhoz, hogy a pártoknak nehéz lehet megállni középen, hiszen az ezzel járó kiegyensúlyozott szemléletrendszerre kevesebb a vevő. Kár, mert így lehetne mindkét oldalból felhasználni, ami jó.

- **A politikai manipulációt, az ideológiák terjesztését gyakran szervezett formában művelik. Ez a propaganda.**

Illetve az előbbieket az oktatásban is folyhatnak. Továbbá nagyon jól jön hozzájuk a média megszerzése, irányítása, befolyásolása.

Az **oktatásban** történhet ez **nyíltan**, mondjuk, ha a tankönyvekbe beleírják, hogy a történelem elkerülhetetlenül a kommunizmus irányába mozog; de mehet ez **burkoltan** is, például ha a számtanpéldákat úgy szövegezik meg, hogy azt kell kiszámolni, hogy a TSZ tagok közül ki mutatott sztahanovistához méltó teljesítményt. A **média** a tömegek

elérésének és befolyásolásának igen hatékony eszköze, **olcsó és sokan figyelnek rá**; mondjuk, amikor a híradó másról sem szól, mint a kormány sikereiről, a növekvő életszínvonalról, a háborús győzelmekről – még ha a valóság nem is annyira esik ezzel egybe.

Propagandaszerű tevékenység egyébként nemcsak a politikában, de az üzleti életben is folyik, ott **PR-nak** (Public Relations, magyarul kb. „Közönségkapcsolat”) hívják.

• Szlogenek

A szlogenek pár szóban összefoglalják valaminek, mondjuk egy ideológiának a lényegét.

Érdekes velük kapcsolatban, hogy **általában három szóból állnak**; például: „Szabadság, Egyenlőség, Testvériség”, (a francia forradalom jelszavai); illetve „Isten, Haza, Család”, (a magyarországi Kisgazdák szlogenje). Lásd ‘Az alkotás gyakorlata’ témában, hogy a hármas számosság teljességet, zártságot sugall. (@@Ugye jól mondom, hogy az „Isten, Haza, Család” a Kisgazdák szlogenje?)

Érdemes megfigyelni, hogy általában **a sorrend is kifejező**. Ami fontos, az van elől, ami viszonylag kevésbé, az hátrébb. (@@Hogy a legelső a legfontosabb, az tuti, arról viszont el lehetne vitatkozni, hogy az utolsó vagy a középső a fontosabb. Szerintetek?)

• Konzervativizmus és liberalizmus: két alapideológia, melyek mindig eladhatók

Különösen, ha a másik van hatalmon, és nehézségei vannak. De gyakorlatilag mindenhol és mindenkor vannak a társadalomnak a régihez, a hagyományokhoz ragaszkodóbb – és szabadelvűbb csoportjai.

Lásd a ‘Bal oldal - Jobb oldal’ témát.

• Végletekig vitel, és átesés a ló túlsó oldalára

Ezek a ‘Szélmegoldások’ témában vannak leírva.

A lényeg: végletekig vinni vagy azért szokták a dolgokat, mert működnek, és úgy gondolják, ha még erősebben csinálják, majd még jobban működnek; vagy ha nem működnek, akkor meg úgy gondolják, ez azért van, mert nem csinálják eléggé. Ide tartozik az is, amikor úgy képzeli, hogy mert egy módszer adott körülmények között, adott területen bevált, akkor majd más körülmények között, más területeken is jól fog működni. Másrészt, ha a dolog nem működik, úgy is vélhetik, hogy majd az ellenkezője lesz a megoldás, és **átesnek a ló túlsó oldalára**. Példaként gondolhatunk a kommunizmus és kapitalizmus esetére, illetve a szabad piacra (melyet hajlamosak lehetnek a végletekig vinni) vagy a demokráciára (melyet olyan országokban is erőltethetnek, ahol az nem működik).

Azért érdemes ezeket itt is említeni, mert ezek az elképzelések is leegyszerűsítőek, ideológiaszerűek.

4. A szabadság ideológiája \$

4.1. Előzetes megjegyzések

1) Miről szól ez a pont?

Fontos előre leszögezni, hogy itt nem a szabadság ellen beszélek, csak azt mutatom be, hogyan szokták manipulációra használni a szabadság ügyét, az emberek természetes szabadságvágyát.

Kétségtelen ugyanis, hogy a szabadság hiánya súlyos probléma lehet; az volt régen, amikor sok társadalom az intézményesített elnyomásra, rabszolgaságra épült, és az helyenként még ma is. Fontos tehát, hogy az embereknek megadjuk a kellő szabadságot.

Ami nem jelent teljes szabadságot. Lásd 'A szabadság motívuma' témában, hogy a társadalomban az egyéni szabadságot valamennyire mindenképpen korlátozni kell, illetve, hogy a szabadság annak való, aki tud vele élni.

2) A szabadság természete

Az (öntudattal bíró) élőlények **szabadságvágya** az egyik univerzális motiváció – azaz olyan motiváció, amely nem a (biológiai vagy társadalmi) forma érdekeit szolgálja; és az arra irányuló vágyat jelenti, hogy valaki azt tehesse, amit szeretne. (Lásd a 'Forma, öntudat, motivációk és érzelmek' és 'A szabadság motívuma' témákat.) Ebben az értelemben **az emberek szeretik a szabadságot, a szabadság jól hangzik, sokakat egy-egy ügy mellé lehet állítani vele.**

Közben **a szabadság egy másik arca** a természetben is jelen van, ahogyan az élővilág tagjai egymással versengenek, melynek eredménye az evolúció. Ez a szabadság **a verseny szabadsága, annak szabályok nélkülségét jelenti**, és a rátermettebb, az erősebb kiválasztódásához, győzelméhez vezet. A szabadságnak ez az értelmezése a versengésre épülő társadalmi rendszerekben is előkerül, és hasonló eredményekre vezet. **Amit ebben a kontextusban hangsúlyozni szoktak, az a versengés, az egyenlőtlenség „természetessége”, mintha ettől az rögtön jó volna.**

Lásd azonban ‘A boldogság keresése és korlátai’ témában, hogy **ami természetes, az nem feltétlenül jó**. Szintén az előbb említett ‘A szabadság motívuma’ témában lehet olvasni a korlátokról, azaz szabadságunk határaitól, valamint ott vannak összegyűjtve a szabadság előnyei és hátrányai is.

Kiemelendő, hogy **a szabadságnak vannak hátrányai is**. Egyrészt ezért sem jó a teljes szabadság, másrészt a hátrányok létének azért is fontos tudatában lenni, mert gyakran szeretnék, ha megfeledeznék róluk.

4.2. A szabadságot gyakran egyoldalú jónak állítják be

Kik tesznek így jellemzően?

1) Az idealisták

Akiket elragad a szabadság eszménye, akik nem látják meg annak hátrányait. Gondoljunk például az anarchistákra, akik nem ismerik fel, hogy a hatalomnak, az államnak azért megvan a haszna is.

2) A szabadság (szabad piac) haszonélvezői

A szabad piac, a verseny kedvez a törekvőknek, de a jobb pozícióban lévőknek, az erőseknek is. Nyilván, aki már megerősödött, mondjuk a multik, vagy egyszerűen a gazdagok, azok a versenyben könnyen legyőzik a gyengéket, szegényeket. Mivel kedvező helyzetüket, gazdagságukat a *szabad* versenynek köszönhetik, igyekeznek azt minél jobb fényben láttatni – erre pedig módot ad az emberek szabadságvágya, illetve a versengés, az egyenlőtlenség természetességének hangsúlyozása.

(És nem is csak a már elért előnyöket lehet ezekkel megindokolni, de újabbakat is el lehet érni általuk, egészen tetszetősen be lehet mutatni, miért kell csökkenteni a gazdagok adóját, miért kell leépíteni az államot. Külön jól jött ehhez a gonosz, központosító, egyenlősítő kommunizmus rémképe, amelyre rá lehetett mutatni, hogy ugye nem ezt akarjátok?)

Megjegyzendő, hogy a szabadságot, szabadságjogokat lehetne úgy is értelmezni, hogy az magába foglalja a **jóléti és munkához való jogokat**, ami egyenlőbb társadalmat eredményezne. (Kb.: szabadon dönthetek úgy, hogy kevesebbet dolgozom, mert bizonyos jólét akkor is megillet; illetve ha akarom, dolgozhatok, mert a társadalom biztosít nekem munkát, és így kereshetek több pénzt.) **A szabad piac hívei azonban nem ezt értik szabadság alatt, hanem elsősorban a versengés szabadságát, illetve értelmezésükbe belefér még az emberek jogi és méltóságbeli egyenlősége.**

Így a szabadpiaci rendszerben is jelentős anyagi egyenlőtlenségek vannak, jelentős különbség azonban a régebbi rendszerekhez képest, hogy **ez ellen az egyenlőtlenség ellen nehezebb lázadni**, részben mert a jogi és méltóságbeli egyenlőség adott, nincs szükség az alul lévőkre ez irányú elnyomására, részben, mert a szabadság tetszetős eszménye áll a verseny szabadsága mögött.

3) A szabad rendszerek politikai vezetői

Az emberek tehát általában vevők a **szabadság** eszményére – ezáltal az **arra is képes, hogy egységbe forrassza, mozgósítsa a népet**. Sehol sem jellemzőbb ez, mint az USÁ-ban.

Történhet ez olyan ügyek mögött, melyek valójában inkább az érdekekről, a pénzről, a hatalomról szólnak – az igazságnál ilyenkor lényegesen jobban hangzik ugyanis, ha azt mondjuk, hogy „igen, szabadítsuk fel azt az elnyomott népet, vigyük el nekik a demokráciát”.

De a szabadság eszménye egyébként is kötőanyagot biztosíthat ott, ahol nincs nagy szolidaritás a különböző társadalmi rétegek között, sőt, a nemzeti identitás részévé válhat. (Ahogy az amerikai himnusz szól: „The land of the free”, „A szabadok földje”).

4) Akik valami rosszat akarnak eladni

Mondjuk cigarettát. Az ilyenek érvelhetnek úgy, hogy „Legyél nyitott rá, ne higgy vakon, azoknak, akik azt mondják, ez rossz, válassz szabadon, próbáld ki.” Amikor azonban az ellenérvek racionálisak, különösen, ha könnyen rá lehet szokni a dologra, tiszta sor, hogy ez egy csalárd okfejtés.

5) Szakértők

A **szabadság, a szabad verseny**, ahol nincsenek korlátok és szabályok, **egyszerű és elegáns**. Mint ilyen, ismét csak tetszetős, könnyű vele számolni, és már csak ezért is vonzó lehet az elméleti szakemberek, közgazdászok számára.

A dolog azért nem ennyire egyszerű, a szabad piacnak ezen kívül is vannak elméleti és gyakorlati előnyei. Mindez azonban **nem szabad, hogy elvakítson a korlátait, hiányosságait illetően**.

Lásd ehhez ‘A piac előnyei’, ‘A piac elvi korlátai’ és ‘A piac gyakorlati hiányosságai’ témákat.

4.3. A szabadság és a versengés területei, a szabadság ideológiájának szétsugárzása

A szabadság és a versengés számos területen megjelenik, többek között az alább felsoroltakon. Szétsugárzás alatt azt értem, hogy mivel a szabadság, versengés néhány területen bevált, azt más területeken is alkalmazni kezdik. (Pedig nem

biztos, hogy ott is ugyanolyan jól működik. Az alábbiak közül az első három az, ahol ezek elsődlegesen sikerre vezettek, ahonnan szétsugároztak.) (@@Tudtok olyat mondani, amikor valami más sugárzott szét hasonlóan?)

1) Biológia

Ahol a versengés alapeleme az evolúciónak, nélküle nem alakultak volna ki a magasabb rendű életformák, így az ember sem.

2) Gazdaság

Ahol a piaci szabadság, a piaci verseny figyelemreméltó eredményeket produkált. Emellett a globalizációnak, az országok közötti akadályok bontogatásának is megvannak az előnyei. (Bár a mérleg, mint utaltam rá, azért korántsem 100%-ig pozitív.)

3) Politika

Ahol a demokrácia, a pluralizmus sokhelyütt eredményesen állt a korábbi elnyomó rendszerek helyébe, sokak számára hozta el a szabadságot.

Melyek azok az egyéb területek, ahol a szabadság és a versengés több-kevesebb sikerrel megjelenik, melyekre az előbbi területekről átsugárzódtak? (Azért nem azt mondom, hogy az alábbiak mind a fentiek egyenes következményei, csak azt, hogy a többségükre jelentős hatással voltak. Ezen kívül az alábbiak *között* is lehetett áthallás.)

4) Személyes szabadság

Ez részben politikai szabadságot jelent, illetve a politikai szabadság elősegíthette a személyes szabadság többi elemét.

Az emberek sokféle tekintetben szabadabban élnek ma, mint régebben. Ide tartoznak a különböző **szabadságjogok**: a jogi és méltóságbeli egyenlőség, a lelkiismereti- és vallásszabadság, a szólásszabadság, stb...; illetve az emberek **az életüket is szabadabban alakíthatják** manapság, szabadabban mozoghatnak, a társadalmi mobilitás is nagyobb, ha akarnak, megházasodnak, ha nem akarnak nem, és **szexuális értelemben is lényegesen szabadabbak**, szabadosabbak, mint amikor ezekre még szigorú szabályok, társadalmi normák vonatkoztak. (Legalábbis a szabad világban.)

Lásd ehhez az 'Ember, társadalom és család a modern világban' témában a társadalomban tapasztalható hosszú távú tendenciákat.

5) Etika, normák

Ahogy a hagyományos etikai rendszerek és normák oldódnak, feloldódtak, kevésbé kötik már az embereket. Például ma már nem veszik annyira komolyan, amit a keresztény egyház mond helyesről és helytelenről; és számtalan, régebben sérthetetlennek tűnő társadalmi norma tűnt el vagy van eltűnőben; mondjuk az, hogy az embernek húszéves kora körül illik megházasodnia; a kínai nők lábának elköötözése; vagy a nők körülmetélése Afrikában.

6) Anyagiak

Vagyis, hogy sokan a pénzzel, a vagyonnal mérik egymást, önmagukat, a sikert, versengenek, hogy kinek van több.

7) Nevelés, oktatás, szakmai közösségek, tudomány

Mely területeken ott a versengés, hogy ki a jobb tanuló, ki a jobb orvos, ki a jobb fizikus; de ami a nevelést, oktatást illeti jellemző a liberális hozzáállás előretörése is, hogy rá kell hagyni a gyerekekre, tegyen, amit akar, hogy nem kell túlzott követelményeket támasztani a tanulókkal szemben, és fegyelmezni sem nagyon szabad őket.

8) Jog

Megint csak különösen Amerikában jellemző, hogy a bírósági tárgyalások nem is annyira az igazság kiderítéséről az igazságtételről szólnak, hanem jobban hasonlítanak egy mérkőzésre a vád és a védők között, ahol az a kérdés, hogy melyik oldal győz. (@@Jó, ezt én elég távolról figyelem csak, lehet szólni, ha nem így van.)

9) Művészet

Ahol az alkotók ma már gyakorlatilag azt csinálnak, amit akarnak, és bármire azt lehet mondani, hogy az művészet.

10) Sport

Ahol nem kell részletezni a versengés központi szerepét.

5. Az egyenlőség ideológiája \$

A szabadsághoz hasonlóan az egyenlőséget is használják leegyszerűsítő módon, túlzásokba esnek vele kapcsolatban. Itt ezt szeretném bemutatni – anélkül azonban, hogy az igazságos egyenlőség ellen beszélnek.

Az igazságtalan egyenlőtlenség ugyanis rossz. Rossz volt régen, amikor az emberek nem voltak egyenjogúak, különböző jogi státusszal rendelkeztek, alsóbb- és felsőbbrendűeknek számítottak. Ez ugyan sokat változott azóta, ám az anyagi egyenlőtlenség a jelenlegi (piaci) rendszernek is integráns része, ez utóbbi lényegesen kevésbé mérséklődött, és igazságtalan, rossz ma is.

Az egyenlőtlenségről egyébként egy külön téma szól.

Benne olvasható többek között az is, hogy van **természettől és társadalomtól való egyenlőtlenség**. Az előbbire példa, hogy az egyik ember eszesebbnek születik, mint a másik; az utóbbira pedig, amikor egyesek társadalmi státuszuknál fogva gazdagok, mások viszont szegénységre vannak kárhóztatva.

Mely területeken fontos téma, ideológiai összetevő az egyenlőség?

Például:

• Demokrácia és a szabad piac

Ahogy ezek kiállnak a jogi és (mérsékeltbben) a méltóságbeli egyenlőség mellett – ennél tovább azonban nemigen mennek, a jóléti különbségeket nem nagyon akarják mérsékelni. (Nyilván rendszere válogatja, hogy mennyire, olyan is van, különösen a jóléti állam, amely viszonylag jól eltalálja a mértéket.)

• Kommunizmus

Mely túlzásba esik az anyagi egyenlőséget illetően.

• A nemi különbségek tagadása

Azaz, amikor egyformának állítják be a férfiakat és a nőket, a természettől adott különbségeket is tagadják. Erről ‘Az ember kétneműsége’ témában lehet olvasni. Némileg hasonló ehhez, amikor az oktatásban az értelmi adottságok különbségeit igyekeznek figyelmen kívül hagyni, nem engedik, hogy különbözőképp foglalkozzanak a jobb és a rosszabb képességű diákokkal. (Nem a fiúkkal és a lányokkal, hanem általában a jobb és a rosszabb képességűekkel, természetesen.) Lásd erről az ‘Oktatás’ témában.

Hogy az **egyenlőség** több területen központi fogalom, nem meglepő: **jól hangzik** ugyanis (legalábbis annak, akinek kevesebb jutott), sokakat az adott ügy mellé lehet vele állítani.

A különbségek, egyenlőtlenések elismerése ellenben érzékeny téma. Lásd erről ‘A csoportok problémáinak kezelése’ témában.

A teljes egyenlőség elérése azonban nem reális, és helyenként, a realitásokkal számolva, nem is kívánatos. (Ami nem jelenti, hogy a kellő mértékig ne kellene törekedni az egyenlőtlenések mérséklésére.) **Nem reális** az egyenlőség például a természettől adott különbségek miatt. **Nem kívánatos** annyiból, hogy az egyenlőtleneknek megvannak az előnyei is.

Előnye például, hogy van igazságos egyenlőtlenesség is, amikor a szorgalmas többet kap, mint a lusta. De a piac, a gazdaság hatékonysága is, úgy látszik, eléggé összefügg azzal, hogy mekkora egyenlőtlenéget vagyunk hajlandóak megengedni. (Minél nagyobb, annál jobban megy a gazdaság – ha nem is minden körülmények között és minden határon túl.) **Az egyenlőtlenesség előnyeiről és a hátrányairól lásd az ‘Egyenlőtlenesség’ témában.** Lásd továbbá ugyanott, hogy **teljes (anyagi) egyenlőséget nem is nagyon vár senki.**

Lásd végül az ‘Óvatosság, rugalmasság, kivárási’ témában a manipuláció jellemző eszközeit, eseteit, és hogy **ne hagyjuk magunkat manipulálni** – többek között **ideológiákkal se.**

Ez egy független alkotás, amely megpróbál minél kiegyensúlyozottabb, objektívabb lenni, semmiféle érdeket nem szolgál. Ebből kifolyólag azonban nem is futtatja senki, nem ad pénzt senki reklámra. Ezért is fontos, hogy ha tetszik, segíts a hírének terjesztésében.

Klikkelhető linkek (Word-ben a Ctrl-t nyomni közben):

[Kérdőív](#) – [Fórum](#) – [Email](#)

Valamint, ha tetszett, oszd meg ezt a témát a Facebook-on.

Klikk a gombra (Word-ben a Ctrl-t nyomni közben):

